

O realizare științifică remarcabilă, o lucrare de pionierat:
Mircea Duțu: *Dreptul mediului și al climei* (vol. I, Partea generală)

La 33 ani de la semnarea studiului fondator al acestei discipline juridice în România (în „Revista română de drept”, numărul din mai 1989), după mai multe ediții ale cursului universitar de profil publicat pentru prima dată în urmă cu trei decenii (1992), precum și ale tratatului ajuns și el la aproape un sfert de veac de când a văzut întâia lumină a tiparului (1998), prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și președintele Universității Ecologice din București, ne prezintă un (cu modestie intitulat) „compendiu” de *Dreptul mediului și al climei* (vol. I, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2022). O realizare științifică remarcabilă și, totodată în multe privințe, o lucrare de pionierat ce reflectă o evoluție majoră exprimată, deopotrivă, în sintagma de titlu a materiei – de la formula inițială de „drept ecologic”, la cea impusă timp de trei decenii de „dreptul mediului”, la cea care denumește acum domeniul aferent de cunoaștere *dreptul mediului și al climei* – și modelul de sistematizare și expunere a materiei, de la sinteticul și expozitivul manual universitar, la stufosul și comprehensibilul tratat și apoi totul decantat în experiența mai condensată, mai coerentă și integrată a compendiului de față. Dar mai ales o perspectivă a unei evoluții rapide, și reprezentative atât a ramurii de drept, consolidată, recunoscută, afirmată și în plină ascensiune în cadrul sistemului juridic, cât și a disciplinei științifice aferentă pătrunsă în programele de studii de licență, masterat și doctorat. Într-adevăr, așa cum se remarcă în lucrare, întemeiat oficial în urmă cu cinci decenii prin actele fondatoare, în frunte cu *Declarația de principii*, ale primei conferințe a ONU privind mediul (uman) de la Stockholm din iunie 1972, *dreptul mediului* a cunoscut o ascensiune rapidă, reușind să se impună ca o nouă ramură de drept – național, regional (unional-european) și internațional – și inedită disciplină științifică, cu puternice valențe creatoare.

1. Cu o arhitectură proprie, tot mai complex și în plină ascensiune, el este pe cale a revoluționa concepte, noțiuni și principii majore ale teoriei juridice și înglobează ca domenii reprezentative dreptul biodiversității, dreptul prevenirii și combaterii poluării și dreptul climei. Acesta din urmă, prin transformările fundamentale pe care le implică schimbarea climatică și tranziția ecologică, se constituie în vectorul juridic al mării schimbări civilizatoare în curs și, totodată, ca parte inseparabilă a dreptului viitorului.

Continuând contribuțiile fondatoare ale autorului la dezvoltarea disciplinei în țara noastră, partea generală a *Dreptului mediului și al climei* ne oferă o viziune inovantă asupra noțiunilor, conceptelor și instituțiilor juridice generale ale materiei, într-o expunere sistemică, urmând ca în partea specială (aferentă volumului II al compendiului) să fie prezentate regimurile juridice aparținătoare dreptului naturii, dreptului poluării și degradării mediului, dreptului resurselor naturale, dreptul mediului urban, rural și cultural și dreptului climei.

Consecvent unei abordări integrate cultivate în mai toate lucrările sale de profil, profesorul M. Duțu ne prezintă și de această dată toate problemele relevate din perspectiva reglementărilor de drept intern, regional (unional-european) și internațional, conjugate și corelate, ale evoluțiilor lor istorice, ipostazelor actuale de prezentare și tendințelor mai mult sau mai puțin evidente de dezvoltare viitoare. Se întâlnesc în conceptele, noțiunile și analizele expuse în volum marile școli de gândire contemporane în materie, în frunte cu cea europeană (îndeosebi cea franceză) și cea anglo-saxonă, într-o formulă armonioasă, de dialog și îmbogățire reciprocă.

După o expresivă prefață (*De la Dreptul „ecologic” la Dreptul mediului și perspectiva Dreptului mediului și al climei*) și o bogată introducere, simpla trecere în revistă a tematicilor celor nouă capitole ne oferă tabloul cuprinzător al reperelor teoretice abordate și prezentate: noțiunea,

trăsăturile definiției și definiția dreptului mediului, delimitarea sa de celelalte ramuri de drept, izvoarele, principiile fundamentale și conceptele generale, dreptul fundamental la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, cadrul instituțional, tehnici și instrumente de protecție a mediului, răspunderea pentru vătămările aduse mediului, regimul juridic internațional și european al climei. În fine, o substanțială postfață, care desăvârșește volumul, e consacrată „revoluției juridice” a tranziției ecologice.

2. Dincolo de excelenta surprindere a evoluțiilor rapide și consistente care au emers spre constituirea și afirmarea dreptului mediului ca nouă ramură de drept și inedită disciplină științifică, un mare merit al lucrării de față îl reprezintă locul și rolul conferit noii sale dimensiuni, aflată în plină afirmare: dreptul climei. Într-adevăr, după ce în 2021 a publicat o lucrare de pionierat în domeniu (*Dreptul climei. Regimul juridic al combaterii și atenuării încălzirii globale și adaptării la efectele schimbărilor climatice*, Editura Universul Juridic), volumul de față integrează armonios dreptul climei în ramura sa de apartenență, reliefându-se interdependențele cu întregul și particularitățile ce îi marchează diferența specifică.

Potrivit autorului, prin natura și dimensiunile planetare ale obiectului supus reglementării, evoluția procesului normativ aferent, caracterizat printr-o dinamică implicând o reacție în trepte succesive intercondiționată – mai întâi perspectiva internațională, urmată de particularizarea regională (unional-europeană) și consecința națională, preponderent de transpunere și punere în aplicare –, precum și receptivitatea deosebită la noile date ale contextului internațional post-1989, dreptul climei a devenit unul dintre vectorii majori de adaptare a dreptului mediului la datele și exigențele mondializării neoliberale. Mai precis și mai juridic exprimat a dimensiunii sale de „drept global” și de componentă a acestei ipoteze a dreptului postmodern. Însuși „actul său de naștere” se înscrie într-o atare logică: deși aferent încă unui vârf de afirmare a dreptului internațional contemporan (tradițional), convenția-cadru privind schimbările climatice cuprindea și exprima în însăși denumirea sa germenii rupturii și schimbărilor viitoare. Termenul de „cadru” sugera nivelul de perspectivă generală și de orientare, care permite adoptarea și chiar modificarea sa în raport cu datul predeterminat.

Ca reflecție a acestui fapt cele două „protocoale” adiționale ulterioare de punere în aplicare au exprimat caracteristicile perioadelor în care au fost adoptate și puse în aplicare: Protocolul de la Kyoto (1998), tratat în sens clasic, dar care consacră mecanisme de realizare a obiectivelor preponderent specifice economiei de piață și, respectiv, Acordul de la Paris (2015) confirmat prin Glasgow Climate Pact (2021), care pot fi calificate ca documente aparținătoare noului drept global.

Iar concluzia lucrării de impune de la sine. *Dreptul climei* se afirmă tot mai mult ca un sistem de reguli enunțate, structurate și puse în aplicare începând și preponderent din plan internațional, particularizate uneori în context regional (precum mai ales cel al UE), adoptate și puse în operă în cadru național, aparținătoare dreptului general al mediului, dar marcate de interdisciplinaritate și particularități aferente domeniilor de adresare. În numele și potrivit exigențelor anumitor valori și plecând de la anumite modalități se organizează, din punct de vedere juridic, un regim de protecție specială a climei ca element al mediului global planetar.

Purtător al unei specificități puternice, în plină afirmare, dreptul climei se întemeiază pe un ansamblu de valori marcate de solidaritatea de specie (umană), intra și intergenerațională, și între specii (lumea viului), de imperativul asigurării unei clime relativ stabile și propice dezvoltării vieții, a cărei evoluție să permită adaptarea generațiilor viitoare la amploarea și ritmul schimbărilor climatice probabile și previzibile.

3. Pornind de la concluziile unui recent studiu menit să releve (veritabilele) progrese ale dreptului mediului (publicat în contextul aniversării, în 2021, a 45 de ani de existență a *Revue*

Juridique de l'Environnement – RJE), al profesorului francez *Michel Prieur* (una din marile figuri ale științei juridice în materie), pe care le căuta și plasa în cadrul emergenței „adevăratului drept al mediului”, lucrarea are ambiție și reușește să ne prezinte și dezvăluie această nouă fațetă a juridicului ecologic cu accente particularizante, inclusiv de context intern. Adică a aceluia aferent noii etape de dezvoltare și afirmare a reacției juridice în domeniu a cărei apariție și manifestare au fost sesizate și anunțate la nivel mondial de nimeni altcineva decât de primul Suveran Pontif ecologist, Papa Francisc, în discursul ținut la 25 septembrie 2015 în fața Adunării generale a ONU, când declara: „Există astăzi un adevărat drept al mediului, pentru că ființele umane fac parte din mediu și întrucât fiecare din creaturi are o valoare în interdependența cu alte creaturi. Orice daună a mediului e un afront pentru umanitate”. În fața acestei provocări juriștii nu puteau rămâne indiferenți. Și, în acest sens, acceptând teza pontificală a apariției „adevăratului drept al mediului”, magistrul francez considera că acesta e dreptul care răspunde la șase cerințe (condiții):

- un drept care are o finalitate: protecția planetei, casa noastră comună. Nu e vorba de a gera poluările, organizând dreptul de a polua;
- un drept ce ține seama de interdependența om/natură;
- un drept transgenerațional ce ia în calcul dreptul generațiilor viitoare, ceea ce implică o politică pe termen lung și obiective de etapă;
- un drept de solidaritate ecologică și socială;
- un drept care impune un nivel ridicat de protecție a mediului grație progreselor tehnologice și științifice, fără regresii; nu e în discuție altceva decât progresele permanente;
- un drept în interrelație cu toate drepturile omului, mediul fiind din punct de vedere juridic și politic un nou drept uman consacrat astăzi în mai bine de 150 de state și numeroase constituții¹.

Cu pretenția declarată că în dimensiunea sa de drept al climei se regăsește veritabilul vector al cristalizării dreptului viitor.

4. Dincolo de orice, marele merit al compendiului este și rămâne acela de a ne oferi o nouă viziune, inovantă și cu puternice accente de originalitate asupra acestei discipline juridice. Într-adevăr, în concepția autorului, exprimată atât în nou modalitate și discurs de prezentare a materiei, cât și din conținutul și structurarea noțiunilor și ideilor pertinente, natura și teoria dreptului mediului (devenit) și al climei nu mai sunt cele din 1980, 1990 și chiar din 2000. Așa cum îi arată și titulatura noii sintagme de prezentare, el se dezvoltă astăzi într-o altă nouă dimensiune, purtătoare a progresului juridic contemporan. Grație unor evoluții rapide și radicale, așa cum ne demonstrează autorul, acesta și-a schimbat perspectivele, a trecut peste abordarea îngustă redusă la combaterea poluării (aerului, apei, solului) și a apărării mediilor și și-a lărgit câmpul de acțiune spre orizonturile mult mai vaste, în primul rând spre cele ale climei și biodiversității. Deocamdată, așa cum rezultă și din noua denumire a disciplinei științifice academice indicată în titlul lucrării, evidentă și suficient de dezvoltată a ajuns a fi cea aferentă schimbării climatice.

Și astfel nu puteam încheia rândurile de față, prea puține și prea sărace spre a prezenta în deplina sa valoare și importanță lucrarea în cauză, fără a conclud că, prin viziunea promovată, aportul teoretic și dialogul de idei pe care îl generează, ea se înscrie ca o realizare de excepție a doctrinei românești de profil, cu puternice rezonanțe în reflecția teoretică aferentă, deopotrivă internă și internațională.

Prof. univ. dr. Ovidiu Predescu

---

¹ Michel Prieur, *Les progrès du droit de l'environnement*, în *Revue Juridique de l'Environnement* nr. 4/2021, p. 687 și urm.